

Denivellering

Een tijdlang is op het gebied van de inkomensverdeling bevordering van de gelijkheid de toonaangevende beleidsoptie geweest. De beoefenaren van de economische wetenschap die zich met dit onderwerp bezighielden, althans een belangrijk deel van hen, volgden deze koers. In het voetspoor van Tinbergen is, vooral in Nederland, gewerkt aan de theoretische onderbouwing van de nivelleringsnorm. Daaruit zijn ook nuancerings voortgesproten in de richting van loondifferentiatie, op basis van compensatie van offers, van aantoonbare behoefteverschillen en van onvermijdbare aanpassing aan schaarsteverhoudingen. Zo leek geleidelijk aan een redelijk doortimmerd theoretisch bouwwerk en een communis opinio te ontstaan, waarvan de sporen ook in de standpunten van de overheid en de SER zijn terug te vinden.

Zie ik het goed, dan is desondanks onder economen de voorkeur aan het omslaan. Diverse vakgenoten pleiten in uiteenlopende toonaarden voor denivellering van de lonen. Dit gebeurt dan veelal weinig genuanceerd en weinig gegrond; ter argumentatie wordt vaak slechts verwezen naar algemeenheden als de noodzaak van loonprikkels of de werking van de arbeidsmarkt. Dat maakt het lastig de mening dat denivellering gewenst is te bestrijden; (voor)oordelen laten zich moeilijker bediscussiëren dan argumenteren.

Toch wil ik een tegenstem laten horen. Denivellering als algemeen streven is naar mijn mening wenselijk, noch noodzakelijk. Het is ook de vraag of het te verwezenlijken is. Dit standpunt berust op de volgende overwegingen.

Dat loon- of inkomensdenivellering in generaliserende zin onwenselijk is, vloeit in de eerste plaats voort uit de onrechtvaardigheid ervan. Inkomensverschillen zijn in beginsel verdacht, omdat ze de ongelijkheid tussen mensen bevorderen. Ze kunnen soms gerechtvaardigd zijn, omdat ze andere ongelijkheden — bij voorbeeld in arbeidstijd en arbeidsomstandigheden — compenseren, en soms onvermijdelijk. Maar in hun algemeenheid zijn ze niet nastrevenswaard. Voor zover men op redelijke gronden onaangename, ongeschoolde of handarbeid relatief beter wil belonen, zal dit meestal betekenen dat lagere lonen worden opgetrokken ten opzichte van de overige. Differentiatie van loonstijgingen kan dus best wenselijk zijn, maar dit is niet hetzelfde als denivellering; integendeel. Hierbij komt als belangrijk punt dat denivellering waarschijnlijk de bereidheid tot loonmatiging doet afnemen. De voor iedereen waarneembare signalen uit de samenleving worden wat dit betreft door opinieonderzoek bevestigd. Met de gewenste be-

perkings van de loonkostenstijging staat denivellering op gespannen voet.

Noodzakelijk is vergroting van de loonverschillen evenmin. De redenen die voor denivellering worden genoemd, lijken mij van twijfelachtige waarde. Centraal in de redenering pro denivellering staat dat sterkere loonprikkels noodzakelijk zijn om de arbeidsmobiliteit te vergroten. Overtuigend klinkt dat niet. Het arbeidsaanbod reageert weinig op loonprikkels, zoals uit empirisch onderzoek blijkt. Veel sterker dan het prijsmechanisme werkt op de arbeidsmarkt het werkgelegenheidsmechanisme: de aanwezigheid en de vooruitzichten op het vlak van werk en werkloosheid. Daarnaast spelen aspecten als de aard van het werk, de arbeidsomstandigheden en promotiekansen een rol. In Nederland heeft bij voorbeeld tussen 1945 en 1970 en in mindere mate ook nog daarna een grote verschuiving van arbeidskrachten tussen sectoren plaatsgevonden, zonder bewuste denivellering en zelfs met aan de verschuivingen soms tegengestelde nivelleringsintenties.

Uit empirische gegevens blijkt bovendien telkens weer dat er een flinke doorstroming bestaat op de arbeidsmarkt. Dit geldt zelfs nog voor het werklozenbestand anno 1982. Terloops voeg ik hieraan toe dat uitdrukkingen als „de arbeidsmarkt functioneert slecht” weinig zeggen zonder kwantitatieve aanduiding en criteria. Wat is slecht? We meten de temperatuur toch ook niet met maatstaven als warm en koud?

Dit voert tot de vraag: loonprikkel waar toe eigenlijk? Er zijn in Nederland veel (te veel) werklozen en bijna geen vacatures meer. Voor nagenoeg elke baan melden zich aanzienlijke aantallen gegadigden. Dit is tevens het argument tegen vergroting van de afstand tussen loon- en sociale uitkering ter bevordering van het zoeken naar werk. Een stimulans om te zoeken naar wat er niet is klinkt overbodig en tegenover degenen die door werkloosheid getroffen zijn bijna onfatsoenlijk.

Is er dan geen denivellering van lonen

nodig om te prikkelen tot inspanning, tot scholing? Afgezien van het feit dat de relatie tussen inspanning en loonverschil complexer is dan uit zo'n simpele redenering blijkt (hierop is in Nederland recent weer geattendeerd door onderzoek van J. von Grumbkov) kan er op worden gewezen dat er in Nederland meer onderwijs wordt gevolgd dan ooit tevoren. Men kan beslist niet volhouden dat de scholingsbereidheid van jongeren geringer is dan toen de inkomensverschillen groter waren.

Mede, maar niet uitsluitend, ten gevolge van haar onwenselijkheid en onnodigheid is loondenivellering tevens moeilijk realiseerbaar. Ook zonder op loonnavolging en het vasthouden aan gegroeide loonverhoudingen een gehele loontheorie te baseren, zoals A. Wood doet in *A theory of pay*, is duidelijk dat billijkheidsopvattingen en weerstand tegen verandering een grote rol spelen bij de loonvorming. Werkgevers noch werknemers willen in het algemeen achterblijven in loonstijging. De nivellering die in Nederland de afgelopen decennia heeft plaatsgevonden is sterk opinie- en marktconform geweest, dus in overeenstemming met billijkheidsopvattingen en veranderde schaarsteverhoudingen. Ik zie niet dat deze achterliggende factoren veranderd zijn. Een denivellering die indruist tegen geaccepteerde verhoudingen is moeilijk te verwezenlijken en dreigt alleen te leiden tot inhaalbewegingen die de macroloonstijging vergroten.

Al met al acht ik de argumenten voor denivellering, voor zover al door de voorstanders genoemd, niet overtuigend en de contra-argumenten juist wel. Als algemene beweging blijft nivellering te verkiezen boven het omgekeerde, zij het met de vermelde nuanceringen.

Dit laatste leidt tot een belangrijke slotopmerking. We moeten eigenlijk af van pleidooien voor nivellering of denivellering in het algemeen. Het moet verschil maken welke oorzaken of deeltrajecten van de inkomensverdeling in het geding zijn. Zo lijkt het netto verschil tussen minimum- en modaal loon al te gering om verdere verkleining ervan na te streven; zo zouden sommige lonen meer verhoogd moeten worden dan andere, zoals boven aangegeven; en met verlaging van jeugdlonen kan worden ingestemd op grond van leerproces- en produktiviteitsargumenten.

In feite komt dit er op neer dat inkomensverhoudingen en wijzigingen daarin moeten worden beargumenteerd. En dat is nu juist iets waarin voorstanders van algemene denivellering naar mijn waarneming niet uitblinken.